

Praktijkgericht onderzoek ter bevordering van toekomstbestendig (beroeps)onderwijs

Hoe ziet de wereld eruit in 2030? En erna? Maatschappelijke opgaven worden steeds groter, met onder andere vraagstukken rondom energietransitie, zorg en (digitale) veiligheid. Om huidige en toekomstige vraagstukken op te kunnen blijven lossen met het benodigde aanpassingsvermogen, zijn beroepsprofessionals nodig met passende kennis en vaardigheden. De beroepspraktijk is namelijk een dynamische omgeving: beroepen komen en verdwijnen en competenties krijgen een steeds belangrijkere rol, naast het beschikken over de juiste kennis/expertise. Het onderwijs heeft de taak om studenten daar adequaat op voor te bereiden. Hoe houden we het onderwijs toekomstbestendig, om de complexe uitdagingen met elkaar aan te gaan? **DR. MARIOLA GREMMEN**

Hoger onderwijsinstellingen stemmen veel af met het werkveld. Een groot aantal thema's is van belang bij **toekomstbestendig onderwijs** en komen naar voren in de ambities en onderwijsvisies. Interdisciplinariteit, duurzaamheid, co-creatie, flexibilisering, de inzet van technologie, leeruitkomsten en formatief handelen. Zomaar enkele thema's waar veel aandacht voor is, om curricula zo te ontwerpen dat studenten met authentieke beroepsprestaties werken en bekwaam zijn om het werkveld in te gaan. Met kennis en vaardigheden om nu en in de toekomst een goede bijdrage te kunnen leveren. Daarbij

staat een **leven lang leren** centraal, door in het werkveld breed inzetbaar te zijn en te blijven en continu wendbaar en veerkrachtig bij te leren.

Om toekomstbestendig (beroeps) onderwijs vorm te geven en uit te voeren, heeft ook **praktijkgericht onderzoek** een essentiële rol. Welke vragen leven er vanuit de praktijk, vanuit organisaties en het onderwijs? Wat leren we van de huidige praktijk en hoe kunnen we resultaten laten voortvloeien in die praktijken en in het onderwijs? In het beroepsonderwijs weten directies, docententeams en andere professionals vaak nog verrassend weinig over het doel en de rol van praktijkgericht onderzoek

in lectoraten. Daarom richt ik me in dit artikel specifiek op de rol van lectoraten voor toekomstbestendig onderwijs.

WAT ZIJN LECTORATEN?

Lectoraten bij hogescholen voeren praktijkgericht onderzoek uit. Onderzoeksgroepen pakken vragen of problemen vanuit de beroepspraktijk samen met de praktijk op. Dit leidt onder andere tot kennis, inzichten, diensten of producten. In het onderwijs kan hierdoor beter onderbouwd (evidence-informed) doorontwikkeld worden en het draagt bij aan het oplossen van vraagstukken en innovaties in de maatschappij. Ieder lectoraat richt zich op een **thema** en bestaat uit een of meerdere (associate) lectoren, (docent-)onderzoekers, promovendi en ondersteunend personeel. Regelmatig zijn ook externe deskundigen betrokken.

Sommige lectoraten richten zich op brede thema's, zoals 'Datascience' en 'Sustainable Strategy and Innovation'.

DESIGN

Andere lectoraten richten zich specifiek op **onderwijsthema's**. Denk hierbij aan thema's als 'Digitale Didactiek', 'Leren met ICT', 'Brein en Leren' of 'Eigentijds Beoordelen en Beslissen'.

Bij veel hogescholen zijn de lectoraten ondergebracht in verschillende **Centres of Expertise**, zoals het Expertisecentrum Future-Proof Education dat momenteel vorm krijgt bij Avans. Ook zijn er steeds meer innovatiewerkplaatsen, living en field labs of laboratoria, zoals het iXperium bij de HAN, waar leraren en onderzoekers ICT-rijk onderwijs kunnen ontdekken en ontwikkelen (www.ixperium.nl). Bovendien zijn er samenwerkingsverbanden tussen lectoraten. Zo zijn lectoraten die zich met onderzoek naar de combinatie tussen leren en ICT bezighouden verenigd bij het Platform Praktijkgericht ICT-onderzoek (PRIO; www.platformprio.nl).

Gelukkig is er steeds meer aandacht voor het nut van praktijkgericht onderzoek en veelal wordt

genoemd dat het een verschuiving bij hogescholen is 'van enkel **onderwijsinstelling** richting **kennisinstelling**'.

VERBINDING TUSSEN PRAKTIJK-GERICHT ONDERZOEK, ONDERWIJS EN DE BEROEPSPRAKTIJK

Kenmerkend aan praktijkgericht onderzoek bij lectoraten is de **wisselwerking en co-creatie** tussen onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk. Onderzoeken 'dragen bij aan het responsief houden van het onderwijs, het verhogen van de kwaliteit van hbo-afgestudeerden én op innoveren van de beroepspraktijk. Resultaten vanuit de onderzoeken worden dus niet alleen gebruikt in

de beroepspraktijk, maar ook direct toegepast om de opleidingen van de hogeschool actueel te houden. Ze vloeien door naar het onderwijs, zodat studenten worden opgeleid volgens de meest recente inzichten en het onderwijs toekomstbestendig kan blijven.

Doordat docenten, onderzoekers, studenten en professionals samen werken aan kennisontwikkeling en innovaties in 'de driehoek van **onderzoek, onderwijs en praktijk**' kunnen een aantal doelen worden bereikt (Vereniging Hogescholen; zie referenties):

1. Opleiden van **toekomstbestendige professionals**, die actuele kennis »

gebruiken en met een onderzoekende en kritische houding innovatief werken.

2. Bijdragen aan **leven lang leren** en ontwikkelen van de huidige onderwijsprofessionals.
3. **Innoveren** in de regio.

Vaak is er een mix aan onderzoeksmethoden, zoals literatuuronderzoek, interviews, case studies en focusgroepen. **Ontwerpgericht onderzoek** is vaak de manier van werken, door op een systematische wijze oplossingen voor een probleem in de praktijk te ontwikkelen en testen. Het heeft

een cyclisch karakter en focust meer op oplossingen testen dan op het onderzoeken van het probleem zelf. Ook **actieonderzoek** start bij het vraagstuk uit de praktijk en zet het veranderen van de praktijk centraal door in een netwerk kennis direct toe te passen. Praktijkgericht onderzoek vindt vrijwel altijd plaats in netwerken en sluit aan bij de behoeften van de praktijk.

Het is daarmee de **schakel** tussen fundamenteel onderzoek (vaak vanuit universiteiten) en onze samenleving. De beste resultaten worden geboekt bij het in samenhang verrichten van praktijkgericht, toegepast en fundamenteel onderzoek (Leijnse, 2021). Onderzoekers op de Radboud Universiteit werken bijvoorbeeld aan nieuw technologieën in het onderwijs, zoals de inzet van artificiële intelligentie om zelfregulering bij leerlingen en studenten te

ondersteunen. Samenwerkend met het lectoraat 'Leren met ICT' van de HAN vindt co-creatie met de praktijk plaats: onderzoek en implementatie samen met de onderwijsinstellingen, zodat ontwikkelde technologieën aansluiten bij vragen in de scholen en als hulpmiddel kunnen dienen voor leraren/docenten.

DOORWERKING EN VOORBEELDEN VAN PRAKTIJK- GERICHT ONDERZOEK

Het doel van de onderzoeken is om op diverse manieren kennis en resultaten uit de praktijkgerichte onderzoeken terug te laten komen in de samenleving, de beroepspraktijk en het onderwijs. Dit noemen we **doorwerking** en wordt gedefinieerd als 'de invloed van zowel het proces van onderzoek als van de onderzoeksresultaten op het onderwijs, de praktijk en de samenleving' (Vereniging Hogescholen, 2018).

Doorwerking kan plaatsvinden via inzichten/kennis (**kennisontwikkeling**), via producten (**productontwikkeling**), via interventies (**systeemontwikkeling**) en via leren (**persoonsontwikkeling**). Bij het opzetten van onderzoeksplannen komen deze elementen al aan bod en kan het impactmodel helpen: redeneren vanuit de brede *impact* (de 'waarom' vraag) naar concrete beoogde *uitkomsten* (observeerbare veranderingen in gedrag en kennis bij de doelgroep), directe *resultaten* (wat levert het op?) en de onderzoeks-*activiteiten* (wat ga je doen?). Samen met stakeholders bepaal je daarna de *input*: wie en wat heb je allemaal nodig. Dit zou een logische opbouw moeten worden van input naar activiteiten, resultaten, uitkomsten en impact.

Een voorbeeld hiervan is een afgerond onderzoek van het lectoraat Brein en Leren bij Avans Hogeschool. Docenten gaven aan dat studenten moeite hebben om in beweging te komen voor hun studie of minimale inspanning willen leveren.

VOOR TOEKOMST- BESTENDIG ONDERWIJS IS ONDERZOEK IN LECTORATEN ESSENTIEEL

De concrete vraag was: 'Hoe kan ik als docent studenten zodanig inspireren dat ze in beweging komen en gemotiveerd raken?' Op basis van de determinatietheorie met de kernprincipes autonomie, competentie en verbondenheid is er een **motivatie-motor** ontwikkeld. Daarmee reflecteer je als docent, krijg je inspiratie om de stijl van lesgeven aan te passen en word je uitgenodigd om te experimenteren in de eigen praktijk. Het is dus een **reflectie-instrument** om een brug te slaan tussen wat uit wetenschap bekend is over het motiveren van studenten en de onderwijspraktijk. Docenten(teams) nemen samen de handleiding door, doorlopen de stappen, experimenteren en reflecteren. Op die manier blijven we door leren en ontwikkelen (<https://lic.avans.nl/service/lic/publicaties/motivatie-motor>).

Doorwerking krijgt steeds meer aandacht: het zoeken naar goede manieren om resultaten zichtbaar te maken, impact te vergroten en veranderingen teweeg te brengen. Onlangs was er dan ook de lectorale rede vanuit het lectoraat 'Doorwerking Praktijkgericht Onderzoek' van de HvA.

STAND VAN ZAKEN EN CONCLUSIE

Verschillende belangrijke organen onderschrijven steeds meer het belang van praktijkgericht onderzoek. Het ministerie van OCW, de Vereniging Hogescholen en Regie- orgaan SIA hebben bijvoorbeeld een 'verkenning toekomst praktijkgericht onderzoek' geschreven en focussen steeds meer op **professionalisering en vernieuwing van praktijkgericht onderzoek**. Doorwerking krijgt daarbij ook veel aandacht. De overheid reageert positief op de wens van hogescholen om onderzoek in lectoraten verder te ontwikkelen. Bovendien is er een positief politiek klimaat ontstaan door meer vraag naar actualisering en verbreding van opleidingen, praktijkgericht onderzoek en steun bij innovaties in de samenleving (Leijnse, 2021).

Het aantal lectoraten groeit dan ook en investeringen in praktijkgericht onderzoek worden ook gezien als investeringen in **innovatiekracht** in Nederland (Factsheet Rathenau Instituut, 2022). Daarmee is praktijkgericht onderzoek aan hogescholen snel door ontwikkeld en hebben hogescholen in hun regio's vaak het voortouw genomen in publiek-private samenwerkingsverbanden gericht op kennisontwikkeling. Lectoraten werken in **grote netwerken** met onder andere bedrijven, overheden en andere kennisinstellingen om zo een cruciale schakel te zijn in regionale kennis- en innovatie-ecosystemen.

De vier ambities vanuit de strategische onderzoeksagenda hbo (2022-2025) zijn dan ook:

1. **Verbinding en samenwerking:** Maatschappelijke uitdagingen aanpakken door onder andere praktijkgericht onderzoek.
2. **Zichtbaarheid en toegevoegde waarde.** Doorwerking van praktijk-

Voor meer informatie over het thema van dit artikel hierbij een aantal handige referenties:

- > Vereniging Hogescholen. [Strategische onderzoeksagenda hbo 2022-2025](#).
- > Vereniging Hogescholen (2018). [Meer waarde met hbo. Doorwerking praktijkgericht onderzoek van het hoger beroepsonderwijs](#).
- > Vereniging Hogescholen (2020). [Ontwikkeling van het lectoraat](#).
- > Rathenau Instituut (2022). [Praktijkgericht onderzoek hogescholen. Factsheet](#).
- > Leijnse, F. (2021). Boek 'Standen- onderwijs. Hoe afkomst nog steeds onze schoolloopbaan bepaalt.'

gericht onderzoek in het werkveld en onderwijs systematisch in kaart brengen.

3. **Kwaliteitscultuur.** Continue aandacht voor evaluatie van onderzoekskwaliteit.
4. **Onderzoekscultuur- en structuur.** Een duurzame positie voor praktijkgericht onderzoek in hogescholen met een professionele onderzoekscultuur- en structuur.

Kortom, om toekomstbestendig onderwijs te blijven organiseren, is onderzoek in lectoraten essentieel. Het is de schakel tussen fundamenteel onderzoek en de maatschappij. Nieuwe inzichten vanuit praktijkgerichte onderzoeken kunnen direct geïmplementeerd worden in de onderwijspraktijk door onder andere professionalisering. Hierbij staat een leven lang leren centraal, óók voor de huidige onderwijsprofessionals. ■

DR. MARIOLA GREMMEN IS SENIOR ONDERZOEKER BIJ HET LECTORAAT DIGITALE DIDACTIEK EN ONDERWIJSKUNDIG ADVISEUR BIJ AVANS HOGESCHOOL